

15.11.2024

PALTAMO

Valkeisvaara voimajohtolinjan arkeologinen inventointi 2024

Tilaja
Envineer Oy

Heilu Oy
Antti Purmonen
Teemu Tiainen

Sisällysluettelo

1. Johdanto	4
2. Perustietoa inventointialueesta.....	6
3. Menetelmät.....	8
3.1 Lähtötiedot	8
3.2 Maastotyöt.....	9
4. Kiinteä muinaisjäännös.....	14
4.1 Tihisenvaara lounas.....	14
5. Tulokset.....	17
Lähteet.....	17

Kartta 1. Inventointialueen lähestymiskartta.
Inventoitava alue sijoittuu sinisen suorakaiteen sisälle.

PALTAMO Valkeisvaara voimajohtolinjan arkeologinen inventointi 2024

Tiivistelmä & arkistotiedot

Paltamossa on käynnissä Valkeisvaaran tuulivoimahankkeen suunnittelutyö, johon liittyen hankealueelle on tehty arkeologinen inventointi vuonna 2022 (Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu Ay / Hans-Peter Schulz). Hankkeen suunnittelun tarkentumisen jälkeen Heilu Oy / Antti Purmonen teki hankkeeseen liittyvän suunnitellun voimajohtolinjan arkeologisen inventoinnin syksyllä 2024.

Inventoinnin tuloksena hankealueelta todettiin yksi historiallisen ajan tervahauta. Havaittu tervahauta sijaitsee tunnetun tervahautakohteen (kiinteä muinaisjäänös *Tihisenvaara lounas*) kupeessa ja se liitettiin osaksi tätä tunnettua kiinteää muinaisjäänöstä.

Tutkimustyyppi:	Arkeologinen inventointi
Tutkimuksen tekijä:	Heilu Oy / FM Antti Purmonen ja FM Teemu Tiainen
Kenttätyöaika:	16. ja 19.9.2024
Aikaisemmat tutkimukset lähialueella:	Matti Huurre 1961 inventointi Riikka Mustonen 2015 inventointi Jouni Väänänen 2022 arkistotutkimus Hans-Peter Schulz 2022 inventointi

Kannen kuva: Kohteen *Tihisenvaara lounas* tervahauta. Itään.

Taustakarttoina Maanmittauslaitoksen Karttakuvapalvelun (WMTS) 09–11/2024 aineistoa, ellei toisin mainita. Koordinaatisto ETRS-TM35FIN, korkeus N2000. Valokuvat Antti Purmonen.

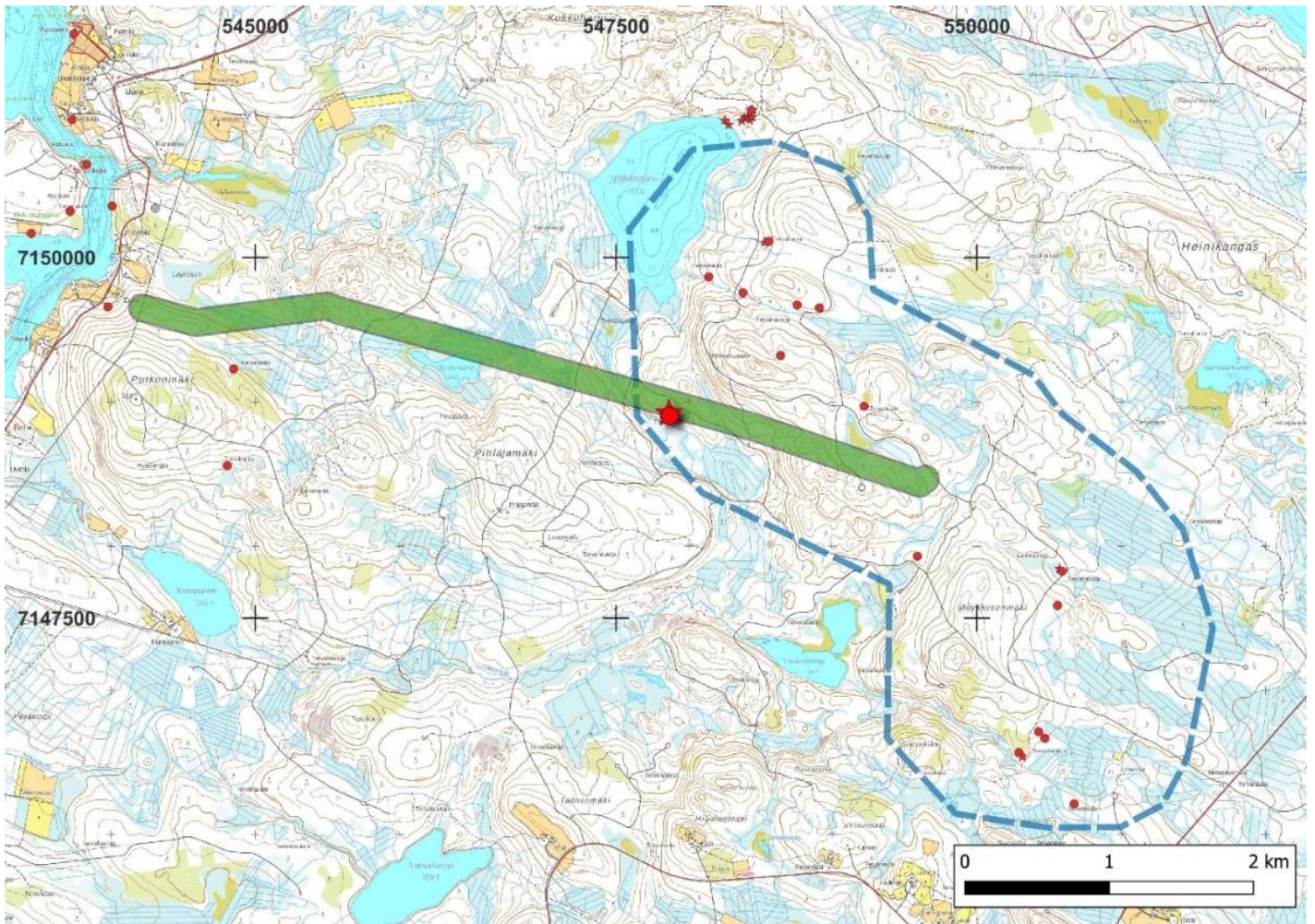
1. Johdanto

Paltamon Valkeisvaaran alueelle on suunnitteilla kuuden voimalan tuulipuisto. Hankkeeseen liittyen alueella on tehty arkeologinen inventointi vuonna 2022 Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelut Ay:n / Hans-Peter Schultzin toimesta. Hankkeen suunnitelmien edetessä siihen kuuluvan ulkoisen sähkönsiirtolinjan reitti tarkentui. Suunniteltu linja sijoittui hankealueen länsipuolelle siten, että noin 3,6 km linjasta sijoittuu hankealueen ulkopuolelle ja noin 2,2 km hankealueen sisäpuolelle. Vuoden 2022 arkeologisessa inventoinnissa tuulivoimapuiston alueelta tavattiin 15 tervahautaa, joista yksi, *Tihisenvaara lounas* (muinaisjännöstunnus 1000048746), sijaitsee suunnitellun voimajohtolinjan vaikutusalueella.

Suunnitellun voimajohtolinjan arkeologisesta inventoinnista vastasi Heilu Oy / FM Antti Purmonen. FM Teemu Tiainen ohjasi työtä osallistuen inventoinnin valmisteluun ja raportointiin. Inventoinnin maastotyöt tehtiin kahden päivän aikana 16. ja 19.9.2024. Raportti laadittiin lokamarraskuussa 2024.

Kuva 1. Sähkönsiirtoreitin länsipuoli oli paikoin jyrkkää ja kivistä talousmetsää, jota on hiljattain harvennettu siten, että maa oli hankalakulkuista. Pohjoiseen.

Kartta 2. Hankealueen yleiskartta.

Suunniteltu sähkösiirtoreitti on merkattu karttaan vihreällä viivalla. Tuulivoimapuiston hankealue on merkattu sinisellä katkoviivalla. Sähkösiirtoreitillä sijaitseva kiinteä muinaisjännös alakohteineen on merkitty karttaan punaisella pisteellä ja tähdellä. Pienemmillä punaisilla pisteillä on merkattu lähialueen tunnetut muinaisjännöskohteet.

2. Perustietoa inventointialueesta

Arkeologinen inventointi tehtiin noin 5,8 km pituisen sähkösiirtolinjan kohdalla, päähuomion ollessa hankealueen ulkopuolelle sijoittuvassa linjaosuudessa (noin 3,6 km). Inventoinnissa linjaa tarkasteltiin 200 m leveältä kaistalta, 100 m linjan keskikohdan molemmin puolin. Hankealueen sisäpuolelle sijoittuva linjaosuus on kuulunut vuoden 2022 inventoinnin tutkimusalueeseen (Schultz 2022). Suunniteltu sähkösiirtolinjanlinja sijoittuu kutakuinkin länsiluode-itäkaakkosuuntaisesti Paltamon koillispuolelle noin 7,5 km Paltamon keskustasta. Suunnitellulta sähkösiirtolinjalta, hankealueen sisäpuolelta, tunnettiin entuudestaan yksi kiinteä muinaisjäänös *Tihisenvaara lounas* (muinaisjäänöstunnus 1000048746), joka on yksi viidestätoista tervahaudasta, joka on todettu vuoden 2022 inventoinnin yhteydessä.

Sähkösiirtolinjan alue on asumaton metsämaastoa, joka on suurelta osin muokattua talousmetsää tai ojitettua suota. Tutkimusalueen maaperä on varsinkin linjan länsipäässä kivikkoista. Voimajohtolinjan välittömässä läheisyydessä on useampi korkea mäki tai vaara, kuten Putkonmäki, Pihlajamäki, Tihisenvaara ja Möykkysenmäki, joten alueen korkeuserot ovat paikoin suuria. Voimajohtolinja sijoittuu noin korkeusvälille 150–215 m mpy. Havu- ja sekametsän lisäksi alueella on harvennettua sekä avohakattua metsää ja kosteikkoja sekä Ruokoslampi -niminen lampi. Hankealueella kulkee useita metsäautoteitä, joista osa on suljettu puomein.

Suunnitellun voimajohtolinjan länsipuolella noin 200 m päässä linjan vaikutusalueesta sijaitsee Kiehimänjoki sekä Uurajärvi, joiden rannoilta tunnetaan useita kivikautisia asuinpaikkoja korkeusvälillä noin 133–142 m mpy. Uurajärven rannalta on tavattu myös historiallisen ajan tervahauta, keskiaikainen asuinpaikka, modernin ajan puolustusvarustus ja kivikautinen löytöpaikka. Näiden tunnettujen esihistoriallisten kohteiden korkeustasojen perusteella inventoidulla sähkösiirtolinjalla ei todennäköisesti sijaitse esihistoriallisia kohteita.

Linjan pohjoispuolella noin 0,5 km päässä sijaitsee Valkeisjärvi, jonka rannalta on löydetty useampia myöhäisrautakautisia tai keskiaikaisia osin koristeltuja metalliesineitä *Paltamo* (1000039346) -nimisestä kiinteästä muinaisjäänöksestä. Muut linjan pohjoispuolen lähialueen muinaisjäänökset (7 kpl) ovat historiallisen ajan tervahautoja ja ne on inventoitu vuonna 2022. Loput seitsemän tuulivoimapuiston muinaisjäänöskohdetta sijaitsevat voimajohtolinjan kaakkoispuolella.

Sähkösiirtolinjan itäosa on aiemmin tutkittu Keski-Pohjamaan Arkeologiapalveluiden toimesta vuonna 2022. Lähialueilla arkeologisia inventointeja ovat tehneet myös Riikka Mustonen vuonna 2015 sekä Matti Huurre vuonna 1961.

Huolimatta lähialueiden runsaslukuisesta muinaisjäännös määrästä tarkastellun sähkönsiirtolinjan arkeologinen potentiaali arvioitiin vähäiseksi sen korkeustasojen ja sijoittumisen vuoksi.

Kuva 2. Linjan länsiosan maasto on tyypillisesti kivistä, mäkistä, varpujen ja sammalen peittämää harvennettua talousmetsää. Luoteeseen.

3. Menetelmät

3.1 Lähtötiedot

Ennen maastotyövaihetta selvitettiin suunnitellun sähkönsiirtoreitin vaikutusalueen läheisyydessä sijaitsevien muinaisjäännöskohteiden sijainnit ja muinaisjäännöstyyppit sekä alueen läheisyydessä tehdyt arkeologiset tutkimukset. Ensisijaisena lähteenä käytettiin muinaisjäännösrekisterin tietoja (kyppi.fi).

Vanhimmat tarkastetut kartat ovat vuoden 1849 pitäjänkartta sekä vuoden 1972 peruskartta. Vuoden 1849 pitäjänkartassa sähkönsiirtoreitin alue on kuvattu asumattomana ja piirteettömänä. 1972 peruskartalla alue on kuvattu asumattomana metsämaastona, jossa on jonkin verran ojitusta. Linjan länsipuolella on muutama tila, kuten Lapiosuo ja Väyrylä, aivan linjan vaikutusalueen välittömässä läheisyydessä. Pitäjänkartan ja vuoden 1972 peruskartan lisäksi katsottiin vanhatkartat.fi -sivustolta vuosien 1923 sekä 1941 kartat. Vanhojen karttojen lisäksi ennen maastotöitä tarkastettiin kaava-alueita kuvaavat MML:n rinnevarjoste korkeusmalli 2 p ja 5 p (käyttölisenssi MML 8956773153/05 00 00/2024) ja ortokuva, sekä GTK:n varjostettu korkeusmalli. Vanhat ilmakuvat (v. 1960, 1963, 1994, 2009, 2011, 2016, 2019 ja 2023) tarkastettiin Paikkatietoikkunasta (Historialliset ilmakuvat).

3.2 Maastotyöt

Inventoinnin maastotyöt tehtiin kahden päivän aikana 16. ja 19.9.2024 puolipilvisessä tai aurinkoisessa syyssäässä. Inventoinnissa tarkastettiin muinaisjäännösten löytymisen kannalta eri tavoin (lidar, maastokartta, ortokuva, maaperäkartta, vanhat kartat, maastohavainnot) potentiaalisiksi arvioituja paikkoja. Rinnevarjosteaineistosta havaittiin mahdollinen tervahauta aivan tunnetun kohteen *Tihisenvaara lounas* vierestä, joka käytiin tarkastamassa. Maastossa tarkastettiin myös inventoidun voimajohtolinjan arkeologisesti potentiaaliset kohdat 200 m leveältä kaistalta.

Pääasiallinen inventointimetodi oli silmänvarainen havainnointi. Paikoin linjauksella tehtiin maaperäkairauksiakairauksia sekä pieniä koepistoja lapiolla maannosten ja maaperän tarkastamiseksi. Arkeologisesti potentiaaaliltaan vähäisemmiksi arvioidut alueet, kuten suot ja ojitetut kosteikot jätettiin pienemmälle huomiolle ja niitä tarkastettiin osaksi ainoastaan teiltä ja poluilta käsin. Dokumentointi maastotöiden aikana tehtiin käsi-GPS:llä (Garmin GPS Map 65s, jonka tarkkuus valmistajan mukaan on $\pm 3,65$ m), valokuvoin ja muistiinpanoin. Raportin koordinaatit on ilmoitettu ETRS-TM35FIN-tasokoordinaatteina.

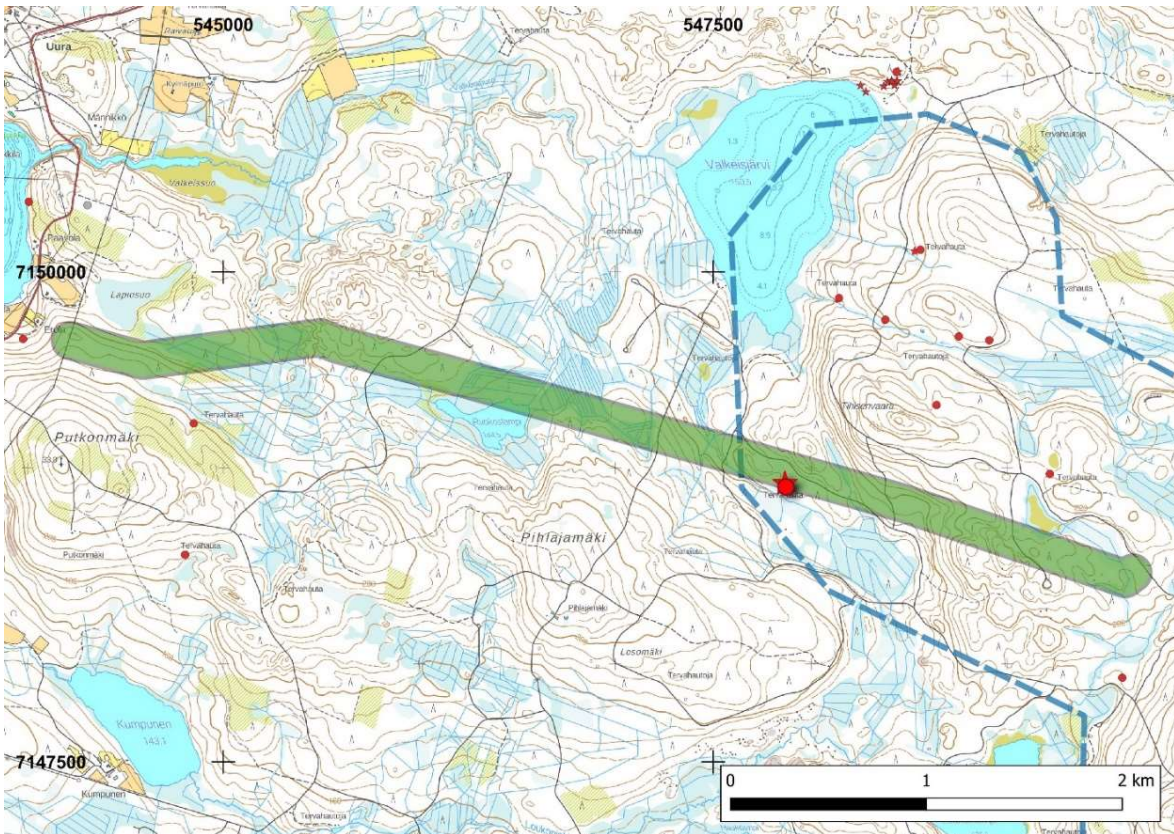
Kuva 3. Ruokoslammen luoteispuolen linja oli osin avohakattu. Länteen.

Kuva 4. Pihlajamäen pohjoispuolen osalta linja oli avohakattu ja taimikoitunut. Itään.

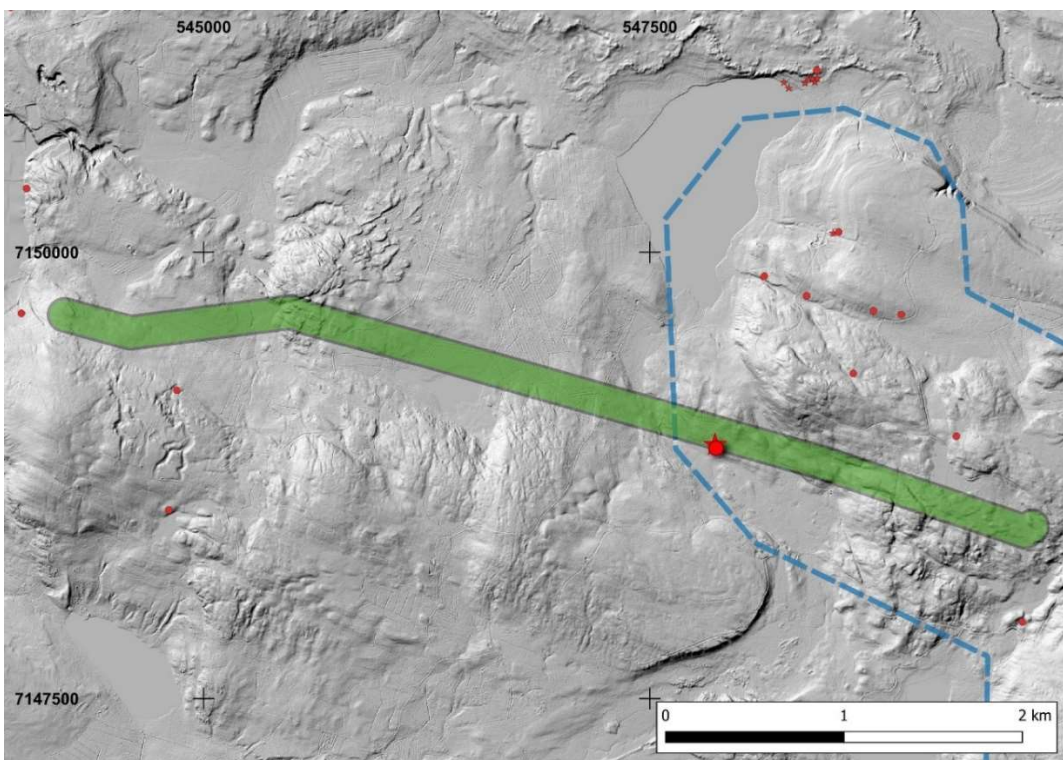

Kuva 5. Pihlajamäen ja Tihisenvaaran välinen linja oli melko tyypillisesti hieman mäkiä ja kivistä keski-ikäistä talousmetsää. Länteen.

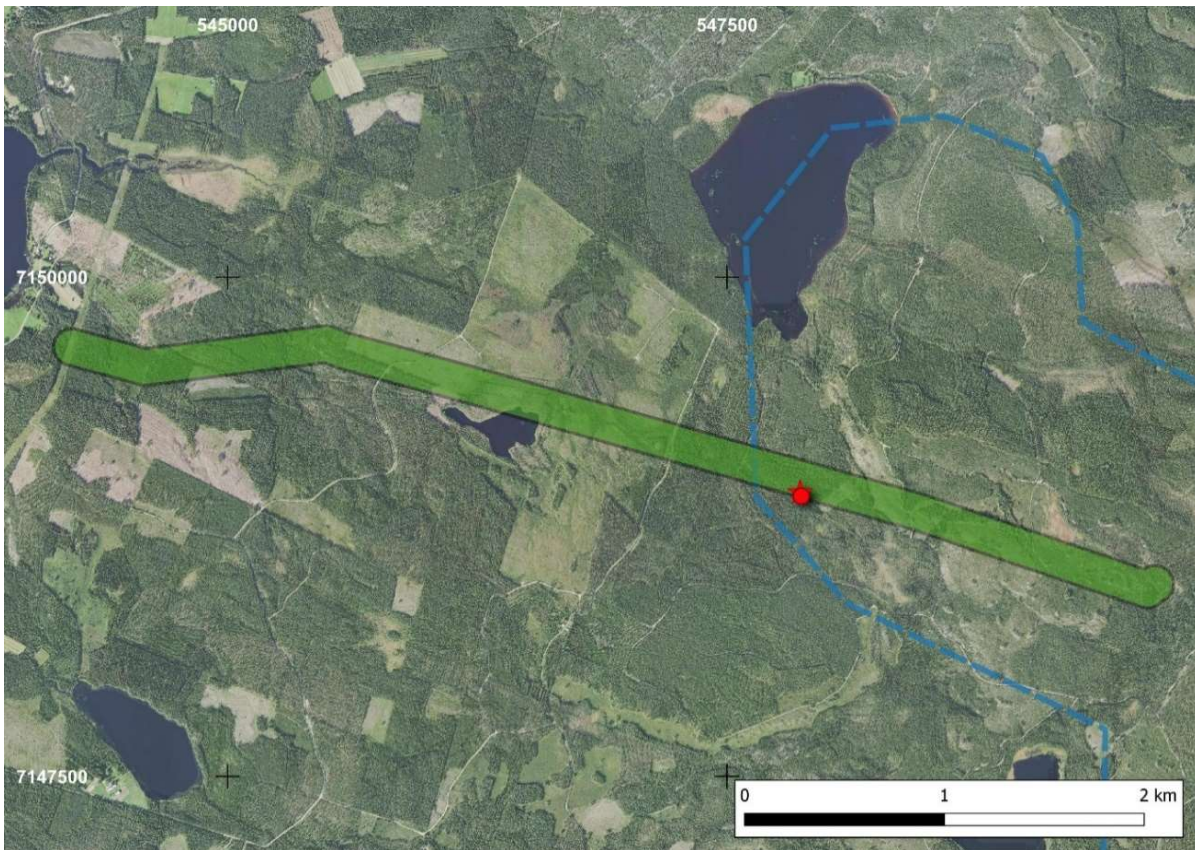

Kartta 3. Inventoitavan alueen yleiskartta.

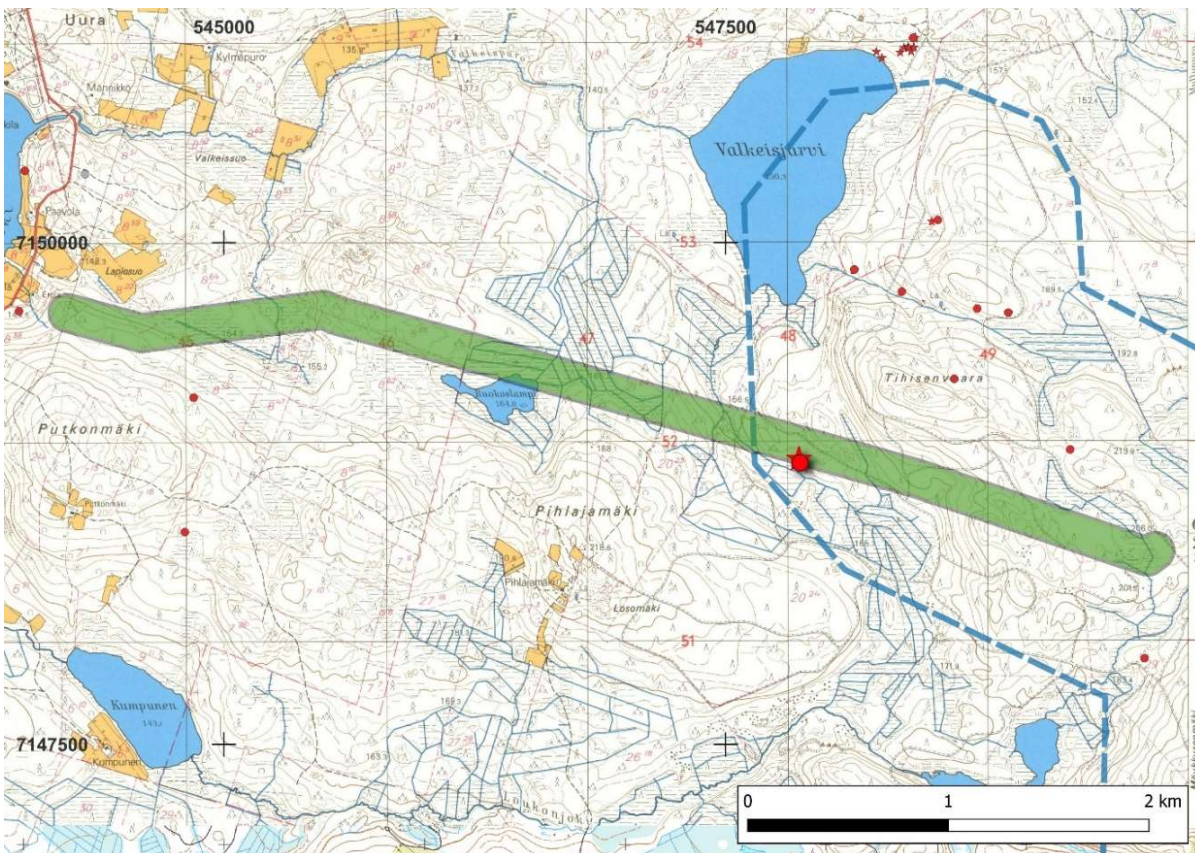
Linja on kartassa vihreällä viivalla. Vuonna 2022 inventoitu hankealue on merkitty karttaan sinisellä katkoviivalla. Raportin kohde on merkitty karttaan punaisella pisteellä ja sen alakohde tähdellä. Tunnetut muinaisjäännökset on kartassa pienemmillä punaisilla pistellä.

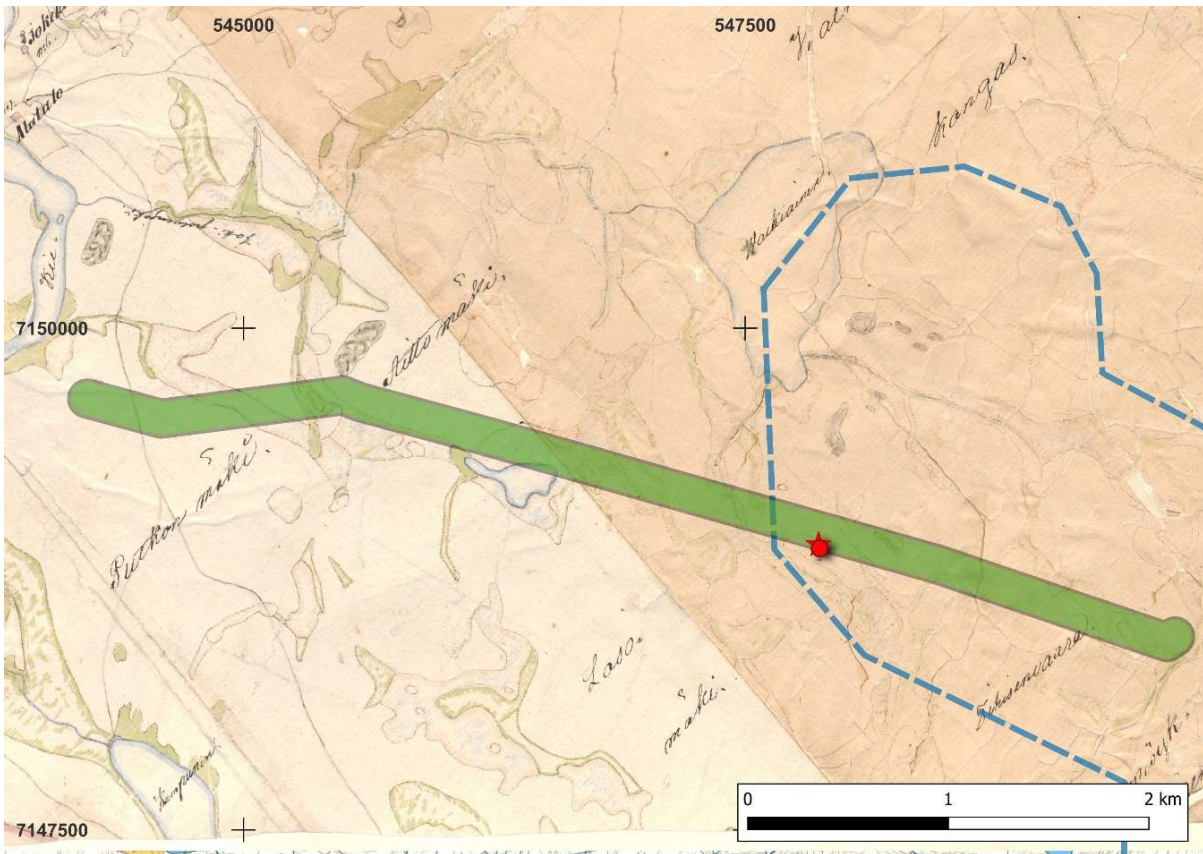
Kartta 4. Voimajohtolinja MML:n vinovalovarjostekartalla (rinnevarjoste korkeusmalli).

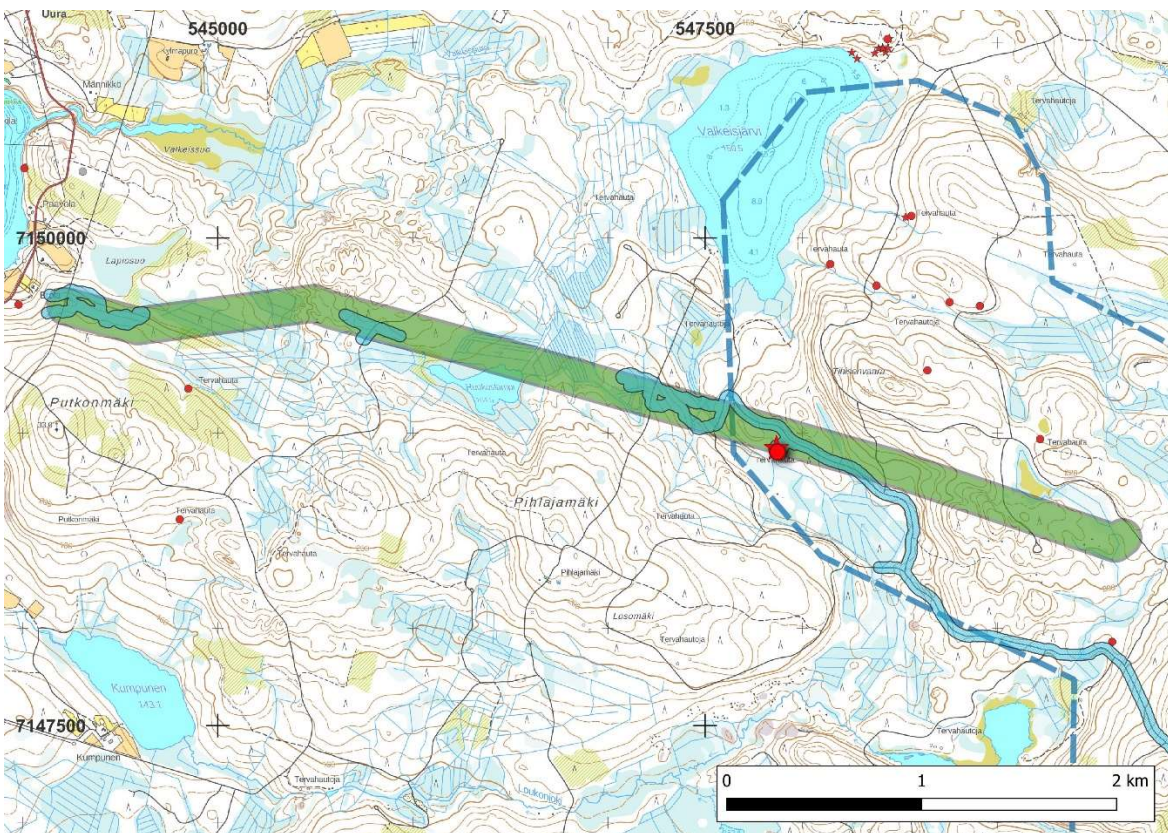
Kartta 5. Voimajohtolinjan ortokuva.

Kartta 6. Hankealue vuoden 1972 peruskartalla.

Kartta 7. Voimajohtolinja vuoden 1849 pitäjänkartalla.

Kartta 8. Inventointialueella ja sen välittömässä läheisyydessä kuljetut alueet. Maastossa kuljetut alueet on merkitty karttaan vaaleansinisellä rasterilla.

4. Kiinteä muinaisjäännös

4.1 Tihisenvaara lounas

Nimi:	Tihisenvaara lounas		
Muinaisjäännöstunnus:	1000048746		
Muinaisjäännösstatus:	kiinteä muinaisjäännös		
Muinaisjäännöstyyppi:	työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat		
Ajoitus:	historiallinen		
Koordinaatit:	N 7148903	E 547871	z ylin 166 m mpy
Koordinaattiselite:	muinaisjäännösrekisteri		
Aiemmat tutkimukset:	Hans-Peter Schultz inventointi 2022		

Muinaisjäännösrekisteri:

Tervahauta sijaitsee Tihisenvaaran lounaisella alarinteellä, haudan halkaisija on 12 m, kuopan syvyys 0,5 m, halssi suuntautuu etelälounaaseen. Ympäristö on nuorta kasvatusmetsikköä.

Inventointi 2024:

Tervahauta tarkastettiin vuoden 2024 inventoinnissa ja kohteen todettiin olevan ennallaan. Tervahaudan syvyys vaihteli 1–1,5 m välillä. Vallit ovat leveydeltään 1 m ja 0,3–1 m korkeat. Halssin koko on 4 x 1 x 0,6 m.

Noin 10 m päässä tunnetusta tervahaudasta luoteeseen havaittiin toinen tervahauta. Tervahaudan halkaisija on 15 m ja se on muodoltaan laakea, ollen syvimmillään noin 60 cm. Vallit ovat kooltaan noin 3 x 0,3 m ja niissä on paikoin eläimien tekemiä koloja. Halssi sijaitsee alamäen suuntaisesti lounaaseen ja on kooltaan 2,5 x 1 x 0,5 m. Tervahaudan ympäristö on keski-ikäistä havupuuvoittoista talousmetsää, jonka aluskasvillisuutta hallitsevat varvut sekä sammal.

Alakohde:

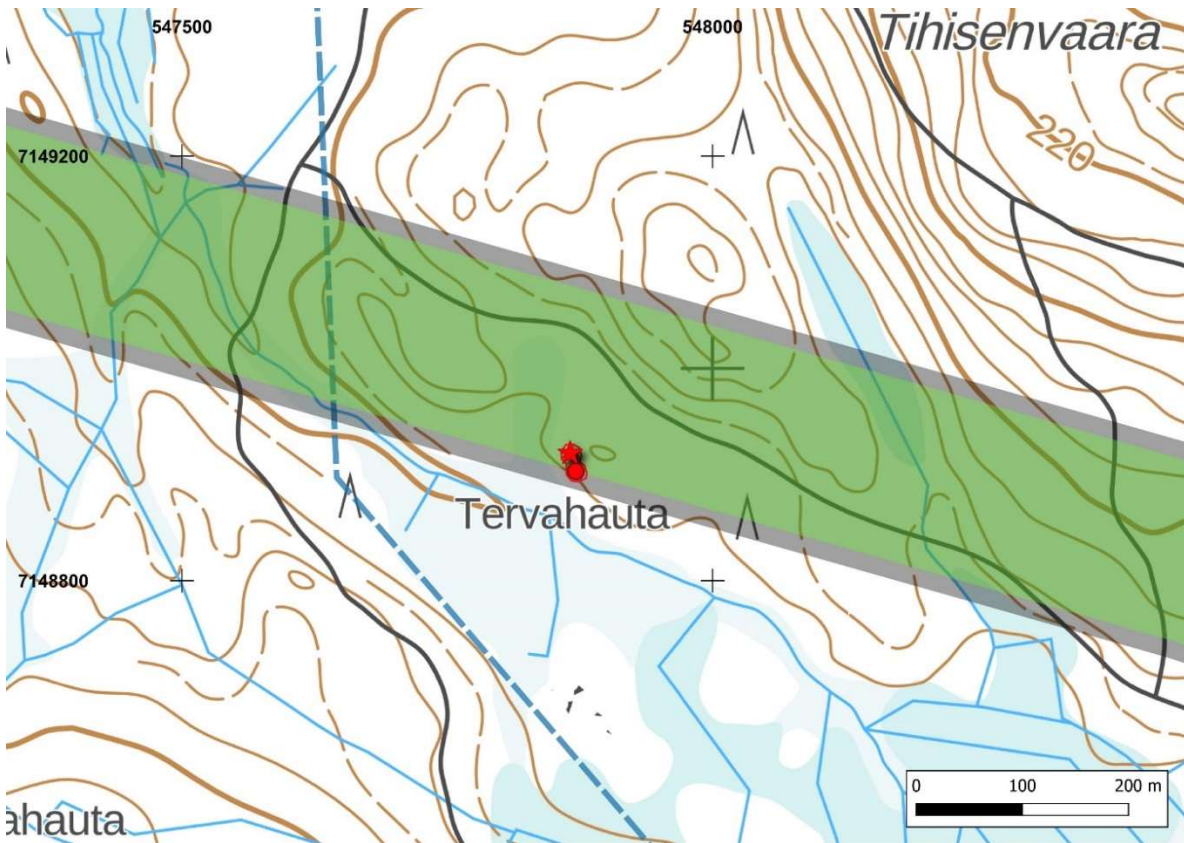
Tyyppi:	työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat		
Ajoitus:	historiallinen		
Koordinaatit:	N 7148920	E 547867	
Koordinaattiselite:	GPS-paikannin/lidar		

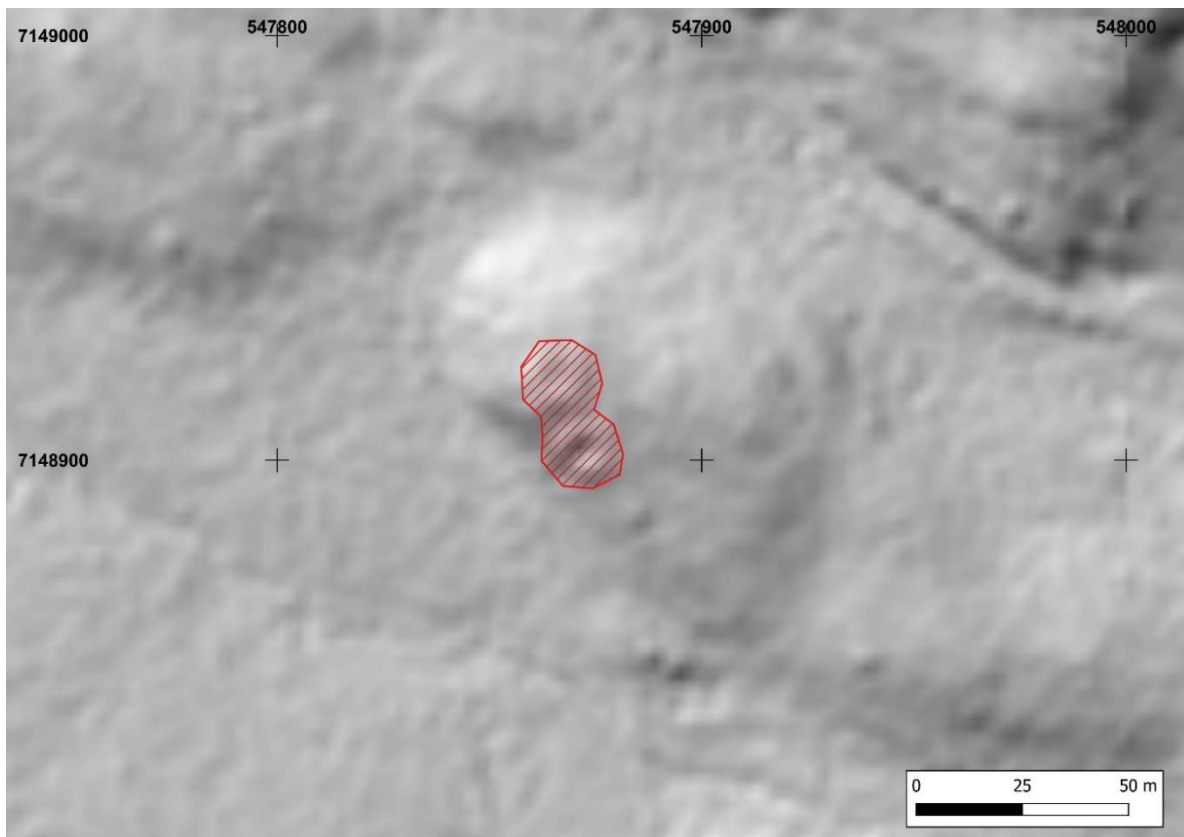
Kuva 6. Tihisenvaaran lounaan tervahauta ja sen halssi. Koilliseen.

Kuva 7. Kohteen Tihisenvaara lounas alakohteeksi ehdotettava tervahauta. Länteen.

Kartta 9. Tihisenvaara lounaan kohdekartta.
Kohde on merkitty karttaan punaisella pisteellä ja sen alakohde on kartassa punaisella tähdellä.

Kartta 10. Tihisenvaara lounaan MML:n vinovalovarjostekartalla (rinnevarjoste korkeusmalli).

5. Tulokset

Suunnitellun sähkönsiirtoreitin vaikutusalueelta tunnettiin aiemmin yksi kiinteä muinaisjäänös *Tihisenvaara lounas*, joka on historiallisen ajan tervahauta. Vuoden 2024 inventoinnissa tunnetun kohteen kupeesta todettiin toinenkin tervahauta, joka liitetään tunnetun muinaisjäänöskohteen alakohteeksi. Kiinteä muinaisjäänös sijaitsee suunnitellun sähkönsiirtolinjan vaikutusalueella noin 60-95 m etäisyydellä suunnitellun linjan keskikohdasta.

Antti Purmonen	Teemu Tiainen
	Heilu Oy
Kuopio 15.11.2024	Tampere 18.11.2024

Lähteet

Schulz, Hans-Peter 2022. Paltamo 2022. Valkeisvaaran tuulivoimapuiston arkeologinen inventointi. Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu.

Mustonen, Riikka 2015. Paltamo, Vaala ja Sotkamon koillisosa. Valtion metsätalousalueiden kulttuuriperintöinventointi 2015. Metsähallitus, Metsätalous.

Huurre, Matti 1961. Ristijärvi inventointi 1961.

Vanhat kartat:

Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma). Ia.* Pitäjänkartasto v.1849. 3434 03 Ia.* -/- - Paltamo (-). Tiedosto 1082927. Kansallisarkisto. Viitattu 12.9.2024.

Peruskartta 3434 03 Uura. Maanmittaushallitus 1972.